

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 11. novembra 1854. **List 90.**

Domače skušnje z velikim korenjem.

Že so gospodje, ki so letos sejali veliko korenje (merkvo *), začeli kmetijski družbi naznanjati svoje skušnje.

Gosp. odbornik M. Prégl je poslal v pisarnico kmetijske družbe (kjer ju vsakdo lahko vidi) na ogled 2 korena svojega pridelka; eden vaga 2 funta in $18\frac{3}{8}$ lotov, drugi 1 funt in $31\frac{7}{8}$ lotov. Gosp. Prégl ga je sejal na svojem vertu; ker pa so korenove grede precej saksebi bile, je vmes sejal še salato in mak, ki sta že dozorela, preden se je korenjevka močno obrasla. „Ko smo salato in mak (iz kterega se narejajo prav okusni štruklji) z gred vzeli — pravi gosp. Prégl — se je še le vidilo, da je seme korenovo prav dobro bilo; vse je kalilo, in korenja je toliko bilo, da je delavcu žal bilo, ga toliko izruvat. Pa še premalo ga je poruval — še pregosto je ostalo. Na tistih mestih pa, kjer je bilo redko pušeno, se je prav dobro obneslo, kakor vidite iz priloženih dveh korenjakov. Toliko je gotovo, da se more seme tega korenja prav prav redko sejati“.

Predsednik kmetijske družbe gosp. Terpinč naznanja, da je suša na njegovem polji korenje letos zlo zamorila, da pa je to korenje, čeravno pregosto sejano, vendar prav lepo in večidel trikrat debelejše od navadnega domačega, na ravno tisti njivi sejanega. „Po moji skušnji že smem reči — pravi gosp. predsednik — da smo si s tem novincem dober sad pridobili. Za seme sem ga dal precej ohraniti“.

Od gosp. fajmoštra J. Š—c. iz Dr. na Štajarskem smo prejeli sledeči dopis:

„Vsejal sem bil velikanskega korenja na vert v gredico dva sežnja dolgo in pol široko, pa tudi na njivo med ječmen, med bob, in samega dva oral. Na vertu se je očitno pokazalo, da se tega korenja več pridelati dá, kakor domačega, na kùp in na težo. Na njivah, med ječmenom, bobom, in samo vsejano, je bilo sploh enake baže; tako debelo sicer ni bilo, ko domače, dolgo pa tako, da so mu smešne prilike dajali, ko so ga skopavali, pa tudi rekli: vredno je to korenje, da se seje, se več dobi korenja in korenjevke. Dolgo je bilo večidel 12 do 16 pavcov, debelo nektero čez 3 pavce; korenjevka je bila večidel po poldrugi laket visoka. Kar so „Novice“ poročevale, je pa tudi resnica: da za to korenje je prav globoko treba orati“. (Dalje sledi.)

Zakaj tekne sadnemu drevju pušati?

Iz časopisa Berolinskih vertnarjev.

Sadnemu drevju pušati je že stara stara navada; škoda le, da se je vertnarji toliko ne poslu-

žujejo, kakor bi prav bilo, da bi se zlasti mlademu drevju, ki zavolj obilne muzge preveč v les žene, cvetnih popkov pa ne nastavlja, rodovitnost posilila.

Vsako delo, če se prav ne opravlja, škoduje vsaki stvari, če je tudi sama po sebi dobra in koristna. Tako je tudi s pušanjem pri ljudéh in živini. Čudežev ne more pušanje res nikjer delati, pomaga pa stokrat in stokrat na pravem mestu, ob pravem času, v pravi meri. Če je treba vzeti človeku en funt kervi, mu je pa zdravnik vzame le 6 lotov — ne bo pomagalo; pa zakaj ne? zato ker se ni toliko kervi vzelo, kakor bi treba bilo.

Pušanje pri drevesih ni sicer to, kar je pušanje pri ljudéh ali pri živini — vendar ime je enako, in tudi o tem je enakost, da gospodar, kadar bi drevju pušati imel, je preboječ in si ne upa, potegniti ris po deblu tako, kakor bi moralo biti.

V tem spisu želimo vertnarje podučiti, kako se drevesom prav puša, da se doseže namen: sadunosnice prisiliti k večji rodovitnosti.

Popred pa moramo še povedati, kaj posebno je pušanju dobro ime vzelo, da se je pozabilo.

Pred nekimi leti se je hrup zagnal po celem svetu, da ni boljšega pomočka drevje prisiliti k rodovitnosti, kakor je tako imenovano olupovanje stebela ali vej (Ringeln), ki se je tako opravljal, da se je deblu ali vejam do lesa okrog in okrog koža prerezala na dveh mestih za mazinec ali še bolj saksebi, in potem tista koža, ki je med zgornjo in spodnjo zarezo bila, na okroglo olupila, da se je les vidil, kakor na smereki olupljeni. Po teh olupnikih se je nekterim drevesom veliko soka (muzge) izcejalo, da več dreves je zatega voljo vsahnilo, — in kaj je bil nasledek tega? Ta, da škodljivost olupovanja je tudi pušanje, ki pa je vse drugačno, v slabo ime pripravila in vertnarje prestrašila. Zapustivši olupovanje so zapustili tudi pušanje — pa po krivici, česar jih bomo po skušnjah prepričali v sledečem. (Konec sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Kako krompir kuhati?) V časniku štajersk. kmet. družbe naznanja gosp. fajmošter J. Friedl v Freilandu nad nemškim Landsbergom svoje skušnje o obdelovanji krompirja, ki je po zagotovitvi sl. vredništva tako posebno lep, velik in dober — da že več let ni takega vidilo. Drugikrat bomo važniše skušnje gosp. fajmoštra naznanili tudi našim bravcem. Danes le omenimo: kako naj se krompir kuha, — namreč: lonec, v katerem se krompir kuha, ne smé biti popolnoma z vodo zalit, in če pri močnem ognju hitreje zavrè, toliko bolji je. Vemo, da je mnogim kuharcam to znano, mnogim pa tudi ne, in ker letos, čeravno je krompir zdrav vendar ni povsod dober, bi utegnili vsaki prav biti, ako zvè, da tudi kuha zamore nekoliko krompir zboljšati.

*) Skušnje so nas prepričale, da nemški „Riesenmöhre“ nismo prav poslovenjali z besedo „debelo korenje“ ali „debelamerkva“, ker, kakor se kaže, ta sad ne gré samo na debelost, ampak skor bolj še na dolgost, tedaj bi utegnili „veliko ali velikansko korenje“ bolj pravo biti. Vred.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 15. novembra 1854.

List 91.

Zakaj tekne sadnemu drevju pušati?

Iz časopisa Berolinskih vertnarjev.

(Konec.)

Drevju se puša, ako se z ostrim vertnim nožem po vsem deblu od krone do korenin koža do lesa prereže. Rana, ki si jo na deblu naredil po tem risu, se bo zacelila s pomočjo muzge — tedaj se bo preobilna muzga tu v deblu prideržala, veje in mladike bojo namesti obilne rasti potem cvetne popke delale.

Pa nekteri se bojé, da pušanje bi ne slabilo drevesa, ker mu muzga odteka. — Daje to prazen strah, se lahko očitno prepričajo, ako kakošno drevo z mlečnim sokom — postavimo smokvino ali figino drevo podolgoma prerežejo. Če režejo lepo, kakor drevesne nitke podolgoma tekó, bo le malo muzge se izcejalo, če je ris tudi 4 do 6 čevljev dolg. Vsa druga pa je, če deblo počez raniš; tu bo iz pol cola rane veliko več muzge izteklo, (zato slabí olupnik krog in krog debela ali vej (Ringeln) drevje zlo, in mala vejica, če jo odrežeš, ti bo napravila dvakrat ali trikrat večo zgubo muzge. In vendar še ni nobenemu vertnarju na misel prišlo, da bi drevo preveč oslabil, ako mu vejico odreže.

Treba je tedaj, da vsako stvar do dobrega poskušamo in da se ne damo oplasiti le samo po besedah. Deblo ali le kakošno vejo olupiti na okroglo, je dvojna škoda, ker po poprečnih ranah veliko muzge odteka, in se drevesu tudi skorje vzame, — vsega tega se pa ni bati pri pušanju, čeravno več risov podolgoma potegneš.

Zakaj tedaj tekne pušati drevju?

Da drevo zadobi ob pravem času rodovitnost, mora deblo dobro dorasti, in ne, da bi gor v veje preveč muzge dotekalo, deblu pa je primanjkovalo. Ako se pa to vendar zgodi, je skorja večkrat tega kriva, ki tako rekoč premočno oklepa in davi deblo, da se muzga ne more po njegovih sokotokih dostojno precejati.

Ta zadržek odpravi pušanje na močnih pa tudi na medlih in bolehnih drevesih popolnoma, ako se vertnar le ne boji, risov potegniti po deblu, kolikor je treba. Če je skorja slaba in suha in drevo medlo, je treba naj manj dvakrat toliko risov potegniti od krone do korenine, kolikor ima drevo pavcov (colov) v okrogu; skor vsacega pol pavca je tu treba en ris potegniti. Pervo leto to še ne bo dosta zdalo, in ker še le drugo leto se bo drevo bolj raztegniti zamoglo, bo treba še enkrat ponavljati pušanje. Če so se risi prvega leta tako terdo zarastli, da jih komaj z nožem prerežeš, nikar se ne boj lanskih ran vnovič prerezati, toda le četertinko ali polovico toliko risov potegni kot pred to leto. Včasih je pri zlo oslabljenih drevesih treba še tretje leto ponavljati pušanje.

Pri drevju pa, ki močno in hitro raste, nikar ne narejaj toliko risov, kakor smo za medle

hiravce svetovali, ker sočnost je v zdravih, dobro rejenih drevesih taka, da po vsakem risu se raztegne skorja za pol pavca saksebi, — zato se risi ne smejo preblizo skupej po deblu potegovati, da se skorja potem ne lupi. Pervikrat je dosta, če narediš 4 rise po deblu; čez več mescov ali pa drugo leto znaš ponavljati pušanje.

Če boš tako ravnal, ti bode drevo že večidel tretje leto rodilo.

Ne boj se pušati, ako potreba nanaša, pri nobenem drevju, naj je hruška ali jabolana, sploh pri nobenem peškatnem sadju ne. Pri češpljah in češnjah sem se smolotoka bal, pa sem se prepričal, da se ga ni bati. Vendar pri češnjah mi pušanje ni nikoli pomagalo.

Pušal sem jez vsaki čas — od spomladi, ko je začelo drevje zeleneti noter do pozne jeseni. Nikoli si s pušanjem nisem škode napravil, velikrat pa pomagal. Spomlad in pa prva polovica poletja bi utegnila naj bolji čas za pušanje biti. Če se puša 14 dni pred ali 14 dni po kresu, se večkrat primeri, da tisti kebrčki, ki se rivčarji imenujejo, pokladajo jajčke v rane, — to pa ni dobro; zato je treba paziti, da se taka zalega odpravi s kertačo in rana z ilovco zamaže. Naj bolje je pa ta čas ne pušati.

Kako globoko naj se reže? Tako, da se skorja skoz in skoz prereže, in ne več; belina (Splint) se ne sme vrezati. Tega se privadi roka po večkratnih skušnjah.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

Č. — 30. dan preteklega mesca so novo osnovane ces. sodnije prve stopnje in pa državne pravdnije na Štajarskem, Krajskem in Koroškem, — na Primorskem pa že 30. sept. t. l. svoje opravila začele, in ravno ta dan so tudi z novo uredbo pravosodnih oblastnij sklenjene postave (zakoni) v teh deželah moč zadobile.

Med temi novimi postavami je red kazenske pravde (Strafprozessordnung), ki je bil s cesarskim patentom od 29. julia 1853 oklican, posebne važnosti in obširnega sežaja; ne bo tedaj od več, ako v „Novicah“, ki so že marsiktero, v vsakdanje življenje segajočo postavo po domače razjasniti si prizadevale, tudi novi red kazenske pravde, sedaj ko je v djanje stopil, ob kratkem razložimo in važniši pravila tega novega reda svojim bralcem povemo, verh tega pa tudi tistih zaukazov omenimo, po katerih je tudi naš domači jezik pred sodnijami nekolikšno veljavo zadobil.

Podlaga za osnovo novega reda kazenske pravde so cesarski sklepi od 31. dec. 1851 in ž njimi ustanovljene „vodila za organiške naprave v kronovinah avstrijskega cesarstva“, ker s temi vodili so bile osnovine črte djanskega ravnanja po kazenski postavi določene. Vsled teh vodil ima v kazenskih zadevah, ki imajo pred zborne sodnije (Collegialgerichte — Landes- und